

שם העבודה : תחושת צמיחה בקרב אבות ואמהות לילדים עם פיגור שכלי -השוואה בין

משפחות חרדיות ללא חרדיות

שנה : 2007

מס' קטלוגי : 530

שם המגיש : טוביאס אורנה

עבודת גמר לתואר מוסמך, בה"ס לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת בר אילן

תקציר המחקר

לידתו של ילד עם פיגור שכלי היא חוויה פתאומית קשה לכל המשפחה, וגידולו מהווה מציאות חיים מתמשכת המחייבת את ההורים ובני משפחה אחרים לאמץ דפוסי חיים אשר אינם מוכרים להם ושונים מן הרגיל ומן המקובל בסביבתם. הספרות המקצועית הדנה בדפוסי ההתמודדות של הורים לילד עם פיגור שכלי מתארת דפוסי שונים ומגוונים הכוללים תגובות של אבל, בדידות חברתית, דיכאון ויחסים המאופיינים בעימותים וקונפליקטים. ההתייחסות לילד עם הפיגור השכלי היתה לרוב במונחים של לחץ, עומס רגשי ופיסי המשפיעים על המערכת המשפחתית לאורך כל מעגל החיים. בשנים האחרונות, החלו לבחון את התמודדות המשפחות הללו באופן שונה: מתפיסה הרואה בתהליך ההתמודדות של המשפחה, מצב בלתי נמנע של משבר, לחץ ופתולוגיה, התפתחה תפיסה המכירה בקיומן של דרכים רבות ומגוונות להתמודדות. מדובר לא רק בהתמודדות מסתגלת כי אם בהתמודדות היכולה להוביל לרווח ותועלת. המחקרים העוסקים בתפיסות חיוביות שהתגבשו בקרב הורים לילדים עם פיגור שכלי, הראו תוצאות חיוביות שבאו לידי ביטוי במימדים של צמיחה אישית, יחסים קרובים יותר עם יתר בני המשפחה, הבנה עמוקה לצרכיהם של האחרים ושימת דגש על הרחבת הפעילויות החברתיות. במחקרים עולה כחוט השני כי הורים לילדים עם פיגור שכלי מדווחים לעיתים קרובות כי חווית הולדת ילד עם פיגור שכלי והטיפול בו הפך אותם להיות אנשים טובים יותר ובעלי קשרים אישיים וחברתיים משמעותיים יותר. מחקרים הראו כי גם דת קשורה לצמיחה אישית מאחר והיא מסייעת לאדם למצוא משמעות למשבר, ולכן האדם עשוי למצוא משמעות חיובית לחויית גידול ילד עם פיגור שכלי.

המחקר הנוכחי נועד לבדוק את ההבדלים בין משפחות חרדיות לבין משפחות חילוניות המגדלות ילדים עם פיגור שכלי בתחושת צמיחה, תחושת קוהרנטיות ותמיכה חברתית. כמו כן, המחקר מבקש לבדוק האם ימצאו הבדלים בתחושת הצמיחה בין אבות לבין אימהות. נשאלת השאלה, האם מתוך המשבר, ולצד הקושי הכרוך בגידול ילד עם פיגור שכלי, עשויה המשפחה לחוות תהליך של שינוי חיובי אשר יוביל לתחושת צמיחה? מה תהיה תרומתם של המשתנים תחושת קוהרנטיות ותמיכה חברתית לתחושת צמיחה?

אוכלוסיית המחקר כללה 58 זוגות הורים לילדים עם פיגור שכלי המגדירים את עצמם כחרדים ו- 42 זוגות הורים לילדים עם פיגור שכלי המגדירים את עצמם כחילוניים. טווח גילאי הילדים נע בין 3-7 שנים. כל הילדים מתגוררים בבתיהם ונמצאים בשעות הבוקר במסגרות לחינוך מיוחד.

במחקר זה נעשה שימוש במספר שאלונים: שאלון קוהרנטיות (Antonovsky, 1987), שאלון אירועי חיים ספציפיים (Peterson, 1984), שאלון צמיחה אישית ממשבר (Murch, & Park, Cohen)

(1996) שאלון תמיכה חברתית (Deal, 1988 & Dunst, Trivette), ושאלון דמוגרפי הכולל פרטים על ההורים ועל הילד.

מן המחקר הנוכחי עולה כי הורים חרדים דיווחו על תחושת צמיחה גבוהה יותר מהורים חילוניים. מאז שנולד ילדם עם הפיגור השכלי גישתם כלפי החיים השתנתה והם למדו לפתח תקשורת בונה עם סביבתם. כמו כן, הורים חרדים מדווחים על תחושת קוהרנטיות גבוהה יותר מהורים חילוניים הם חשים תחושת ביטחון, חייהם מובנים ועקביים, הם מעריכים את המשאבים העומדים לרשותם כמתאימים להתמודדות עם דרישות החיים ומאמינים כי לחיים יש משמעות וייעוד. בניגוד להשערת המחקר, לא נמצאו הבדלים בין הורים חרדים להורים חילוניים בתמיכה החברתית. בהתייחס להבדלים בין אבות לבין אימהות, נמצא כי אימהות דיווחו על תחושת צמיחה גבוהה יותר בהשוואה לאבות, אולם לא נמצאו הבדלים בין האבות לבין האימהות בתחושת הקוהרנטיות, ובתמיכה החברתית למעט תמיכת ידידים.

בנוגע לקשרים בין המשאב האישי, תחושת קוהרנטיות ובין המשאב החיצוני, תמיכה חברתית לבין תחושת הצמיחה עולה כי נמצא בקרב האבות החילוניים ככל שתחושת קוהרנטיות היתה גבוהה יותר כך תחושת הצמיחה בתחום החברתי היתה גבוהה יותר. לעומת זאת בקרב האבות החרדים ככל שתחושת הקוהרנטיות היתה גבוהה יותר תחושת צמיחה בתחום האישי היתה נמוכה יותר. בקשרים בין תחושת צמיחה לבין תמיכה חברתית עולה כי בקרב האבות החילוניים נמצא קשר חיובי בין תמיכת חברים ותמיכה ממקורות פורמליים לבין תחושת צמיחה בתחום החברתי, בקרב האימהות החילוניות ככל שתמיכת החברים היתה גבוהה יותר הן דיווחו על תחושת צמיחה בתחום החברתי. לעומת זאת בקרב האימהות החרדיות ככל שתמיכת ההורים היתה גבוהה הן דיווחו על תחושת צמיחה נמוכה בתחום החברתי.

בנוגע לקשרים בין תחושת צמיחה, תחושת קוהרנטיות ותמיכה חברתית לבין המאפיינים האישיים מחקרנו מצא כי ככל שהנבדקים (אבות ואימהות) מבוגרים יותר הם חשים פחות תמיכה מבן הזוג. בקרב האימהות, ככל שהנבדקות מבוגרות יותר הן חשות תמיכה מחברים וממקורות חיצוניים. כמו כן נמצא, כי ככל שרמת ההשכלה גבוהה יותר תחושת הקוהרנטיות גבוהה יותר והתמיכה ממקורות פורמליים נתפסת כנמוכה יותר. בקרב האבות, ככל שהשכלת האבות גבוהה יותר הם חשים יותר תמיכה מבת הזוג ופחות תמיכה מחברים ובני משפחה. ממצא מעניין נוסף שעולה מעבודת מחקר זו היא כי קיימים הבדלים בין ההורים החרדים לבין ההורים החילוניים בנוגע לקשרים שבין חומרת הנכות של הילד לבין תמיכה חברתית ובין חומרת הנכות של הילד לבין תחושת צמיחה. בקרב האבות החילוניים והחרדים, ככל שחומרת הנכות גבוהה יותר הם חשים פחות תמיכה מההורים. בקרב האבות החילוניים, ככל שחומרת הנכות של הילד גבוהה יותר הם חשים תמיכה גבוהה יותר מבן הזוג ותמיכה ממקורות פורמליים. בנוגע לתחושת הצמיחה ככל שחומרת הנכות של הילד גבוהה יותר האבות והאימהות החרדים חשים תחושת צמיחה גבוהה יותר (אצל האבות גם במרכיב הדתי ואצל האימהות גם במרכיב האישי). לעומת זאת בקרב ההורים החילוניים ככל שחומרת הנכות של הילד גבוהה יותר תחושת הצמיחה נמוכה יותר.

לבסוף, מחקרנו גם ביקש לבדוק למי מבין המשתתפים תהיה תרומה רבה יותר לתחושת הצמיחה. המחקר הנוכחי מצא כי משתנה הקבוצה (חרדים/חילוניים) תרם מעל לכל לשניים ממרכיבי הצמיחה, הצמיחה בתחום האישי והצמיחה בתחום הדתי. לחומרת הנכות של הילד היתה תרומה משמעותית לצמיחה בתחום הדתי ולצמיחה בתחום האישי בקרב הורים חרדים בלבד.

יחודו של מחקר זה בכך שהוא מבקש לבדוק הבדלים בתחושת צמיחה בין הורים חרדים לילדים עם פיגור שכלי לבין הורים חילוניים לילדים עם פיגור שכלי. כמו כן המחקר הוא מחקר חלוץ בבחינת

בודק לראשונה את ההבדלים בין אימהות לבין אבות המגדלים ילד עם פיגור שכלי בתחושת צמיחה ממשבר .

המחקר הנוכחי עשוי לתרום הן בהיבט התיאורטי והן בהיבט המעשי: בהיבט התיאורטי נחשפים הגורמים המסייעים לצמיחה לנוכח חווית ההורות לילד עם פיגור שכלי, ואילו בהיבט המעשי המחקר עשוי לשרת את אנשי המקצוע במפגש הטיפולי עם הורים המתמודדים עם גידולו של ילד עם פיגור שיכלי על ידי בניית תוכנית טיפולית השמה דגש על הכוחות החיוביים. אנשי המקצוע הבאים במגע טיפולי עם משפחות חרדיות עשויים ללמוד ממחקר זה כי אמונה דתית עשויה להשפיע באופן חיובי על תפיסת האבות והאימהות את הילד עם הפיגור השכלי. במהלך בניית תוכניות טיפול פרטניות וקבוצתיות ייחודיות לאוכלוסייה החרדית אנשי המקצוע עשויים לזהות את הכוח הטמון במשפחות אלו, להתאים את עצמם אליהם תוך מתן כבוד לערכיהם ולתפיסת עולמן. אנשי המקצוע

בנוגע להבדלים בין אבות ואימהות לממצאינו תרומה רבה לאנשי המקצוע בתחומי הרווחה. התייחסות שונה אל האבות בהשוואה לאימהות בנוגע להתמודדות בגידולו של ילד עם פיגור שכלי מאפשרת לאנשי המקצוע לגייס את האבות לתהליך הטיפולי. אנשי המקצוע לאורך השנים הקדישו תשומת לב להתמודדות של האימהות והזניחו את התמודדות האבות. במחקר זה נעשה ניסיון לברר את מקומם ואופן התמודדותם של האבות מתוך שאיפה לתת להם במה בתהליך הטיפולי בפרט ובתא המשפחתי בכלל. באופן כזה יוכלו גם האבות לצמוח מתוך המשבר ולא רק האימהות כפי שנמצא במחקר זה.

אנשי המקצוע אשר ישכילו להבין כי לצד הכאב והקושי ניתן יהיה לחשוף את ההורים לכוחות החיוביים הטמונים בהם כתוצאה מנוכחותו של ילד עם פיגור שכלי עשויים להוביל הורים אלו לצמיחה מתוך הכאב, הקושי והמשבר.